

Beslut

Datum 2024-10-30

Dnr 2023:8098

Sida **1 (19)**

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av högstadiets undervisning om
kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer vid
Frykenskolan i Torsby kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Frykenskolan avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga ämnen i högstadiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Frykenskolan den 25 september 2024. Besöket genomfördes av utredarna Sara Lidegran och Robert Östberg.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Två gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Frykenskolan i Torsby kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i flera delar** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- samordna undervisningen och synliggör olika perspektiv så att eleverna får möjlighet till en fördjupad kunskap och kan uppfatta kunskapsområdet som en helhet
- utforma undervisningen så att den förmedlar betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Frykenskolan i Torsby kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i hög utsträckning** utformas för att stärka eleverna i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har utredningen visat att verksamheten inom det granskade området fungerar väl.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast **den 23 april 2025** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till

kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se Hänvisa till

Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2023:8098) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i flera delar utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande, aktuell och fördjupad undervisning visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer är återkommande i flera ämnen. Undervisningen är uppdaterad och ger vissa möjligheter till fördjupning inom kunskapsområdet.

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att sexualitet, samtycke och relationer ingår i flera ämnen, men undervisningen är inte samordnad så att frågor med koppling till kunskapsområdet kan belysas genom olika perspektiv och ge eleverna en helhetsbild.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att undervisningen ger eleverna möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och till hedersrelaterat våld och förtryck. Undervisningen ger eleverna möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang. Undervisningen bidrar till att utveckla elevernas förmåga att leva sig in i andra människors situation och erfarenheter, men ger eleverna begränsade möjligheter att förstå betydelsen av samtycke.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i flera delar utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att lärarna arbetar för att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning ska känna sig inkluderade i undervisningen. Lärarna har strategier för att skapa delaktighet och god samvaro så att alla elever oavsett könstillhörighet vill och vågar reflektera och samtala. Lärarna synliggör och utmanar begränsande normer i sin undervisning utifrån kunskapsområdet.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att lärarna bemöter utspel för intolerans och fördjupar frågorna i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att eleverna är delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen utifrån kunskapsområdet.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad undervisning
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen är återkommande och aktuell samt ger vissa möjligheter till fördjupning

Granskningen visar att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer är återkommande i undervisningen under samtliga tre år på högstadiet.

Undervisningen är aktuell och relevant, och ger vissa möjligheter till fördjupning.

Av intervjuer med elever och lärare framgår att det pågår undervisning om sexualitet, samtycke och relationer under alla tre åren på högstadiet med en viss betoning på årskurs 9. Elever och lärare beskriver att i ämnet biologi får eleverna i årskurs 7 studera anatomi och fortplantning för att senare i årskurs 9 bland annat arbeta med relationer, könsroller, samtycke och frågor om Hbtqi. Lärarna i svenska berättar att eleverna under hela högstadiet får läsa och reflektera över litteratur med teman så som vänskap, kärlek och Hbtqi-frågor. Lärarna i de samhällsorienterande ämnena uppger att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer är jämnt fördelad över högstadiets tre årskurser. I ämnet historia ingår bland annat undervisning om hur synen på sexualitet och samtycke har förändrats över tid och om normer kopplade till manligt och kvinnligt. Av inkommen information framgår att eleverna även får reflektera över hur synen på sexualitet, samtycke och relationer påverkas av religion, levnadsvillkor och det omgivande samhället. Av intervjuer med elever och rektorn samt inkommen information framgår att skolan också har en temadag för årskurs 9 som bland annat berör samtycke, pornografi, könsroller och relationer.

Av intervjuer med lärare och elever framgår att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer präglas av repetition och baskunskaper mer än fördjupning. Lärarna berättar att undervisningen inledningsvis har ett större fokus på begrepp och fakta och att diskussionerna om sexualitet, samtycke och relationer blir mer avancerade i årskurs 9. Eleverna berättar att det sker en stegvis fördjupning av kunskapsområdet i ämnet biologi men kan i övrigt inte beskriva att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer anknyter till

sådant de arbetat med tidigare. Det framkommer exempelvis i lärarintervjuerna att endast vissa elever får fördjupningsuppgifter och lärarna upplever att det skiljer sig åt mellan klasser och årskurs i vilken utsträckning undervisningen kan fördjupas.

Av intervjuer med lärare och elever framgår att läromedel och underlag i undervisningen är adekvata och uppdaterade. Elever och lärare berättar exempelvis att lärarna använder nyhetsartiklar och utbildningsradions nyproducerade filmer och program. Vidare har skolan nya läroböcker i de samhällsorienterande ämnena och eleverna läser litteratur av aktuella och nutida författare i svenska. Skolan använder också ungdomsmottagningens webbplats i undervisningen.

Av intervjuer med elever, lärare och rektorn framgår att skolan bjudit in flera externa aktörer som talat om sexualitet, samtycke och relationer. RFSL (Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter) har varit på skolan och hållit föredrag om normer och rättigheter och även kvinnojourerna har hållit en presentation för eleverna. Skolan har också haft besök av en idrottsprofil med erfarenheter av att byta biologiskt kön. Det finns också ett inplanerat besök i närtid med en författare som ska ta upp teman från sin bok kopplade till sexualitet, samtycke och relationer. Lärare uppger att eleverna ska möta ungdomsmottagningen någon gång under högstadiet och det finns besök inplanerade. Eleverna har dessutom varit inne på ungdomsmottagningens webbplats inom ramen för biologiundervisningen. Elevhälsan samverkar med lärarna och har gjort en sammanställning med lektionsförslag som lärarna kan använda i undervisningen i samtliga ämnen, exempelvis finns en lektion med temat "Kärlek till dig själv och andra".

Av intervjuer med lärare framgår att lärarna fångar upp elevernas frågor och anpassar innehållet i undervisningen efter dem. Lärare berättar att när de märker att eleverna inte har kunskap om något som lärarna går igenom ändrar de planeringen så att de får möjlighet att svara på elevernas frågor. Exempelvis berättar en lärare att det i en klass fanns ett stort intresse bland eleverna att få veta mer om olika typer av sex vilket läraren då valde att ta upp och problematisera. En annan lärare berättar också att hen gjorde om i planeringen när eleverna hade olika specifika frågor om sex. Rektorn säger att lärarna har en god kännedom om elevernas vardag och att lärarna fångar upp vad som är aktuellt i lokalsamhället. En lärare berättar till exempel att hen lyfte en dagsaktuell fråga om vem Taylor Swift ska rösta på i det kommande amerikanska presidentvalet och varför. Frågan ledde till en diskussion om abortlagstiftning, vilket i sin tur gjorde att läraren närmare förklarade om begreppet abort. Vidare framkommer av elevintervjuer att det inom sexualkunskapen i biologi finns en frågelåda för elevernas anonyma frågor som läraren besvarar. Lärare i svenska berättar att de tar upp frågor som eleverna möter på sociala medier i

undervisningen. Även läraren i bild säger att hen utgår från elevernas vardag genom att använda sociala medier och exempel på sexualiserande bilder.

Ämnesintegrerad undervisning

Sexualitet, samtycke och relationer ingår i flera ämnen men undervisningen ger inte eleverna en helhetsbild

Granskningen visar att det inte finns ett systematiskt och medvetet arbete på skolan för att samordna undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer så att eleverna får en helhetsbild.

Av intervjuerna med lärarna framgår att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer genomförs i olika ämnen men att lärarna inte samverkar på ett organiserat eller strukturerat sätt med varandra, vilket gör att det saknas en medvetenhet kring hur undervisningen kan fördjupa eller bredda kunskapsområdet. Lärarna berättar att de själva väljer vilket innehåll som ska behandlas i undervisningen och i vilken årskurs det ska ske. Lärare uppger även att det kan vara svårt att hinna med fördjupning i ämnet för alla elever. Rektorn uppger att det i nuläget inte finns någon skolövergripande plan där det framgår hur olika ämnen bidrar med olika perspektiv i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Undervisningen ger eleverna möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik

Granskningen visar att undervisningen ger eleverna möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och till hedersrelaterat våld och förtryck.

Av intervjuerna med lärarna framgår att eleverna i ämnena bild, biologi, svenska samt de samhällsorienterande ämnena får arbeta med frågor om könsroller och maktstrukturer. Exempelvis låter lärare i svenska och de samhällsorienterande ämnena eleverna skifta perspektiv genom att byta ut kön på någon som de läser om för att därefter reflektera över vad som händer med perspektiven i berättelsen och på vilket vis kön påverkar uppfattningen om personen. Vidare får eleverna problematisera ideal kopplade till manligt och kvinnligt. Exempelvis får elever reflektera över hur kvinnor och män gestaltas på bild. Eleverna berättar att de också har fått reflektera över skillnader i synen på sexuellt aktiva män och kvinnor, där det är vanligare att en man än en kvinna tillskrivs positiva omdömen på grund av många sexuella kontakter. En lärare berättar att hen kopplar ihop maktstrukturer med religion och problematiserar kvinnligt och manligt genom att exempelvis fråga varför det finns få kvinnliga ledare i olika trossamfund. Elever

får även ta del av statistik för att studera olika frågor relaterade till kön samt ojämlikheter i arbetslivet.

Vidare framgår av granskningen att undervisningen innehåller inslag om maktstrukturer kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck i framför allt de samhällsorienterande ämnena. En lärare berättar att undervisningen i religion behandlar hedersrelaterat våld och förtryck. Elever berättar att de i de samhällsorienterande ämnena har arbetat med bortgifte och rätten att gifta sig med vem man vill. Lärarna berättar att de fångar upp nyheter som handlar om hederskulturer som de tar med i undervisningen. Lärare uppger att de även kommer in på hederskulturer när de diskuterar värdegrundsfrågor. Läraren i ämnet bild säger att eleverna får se filmer om hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare uppger en lärare att hen är noga med att inte koppla hedersrelaterat våld och förtryck till grupper av människor, utan till hur enskilda individer väljer att tillämpa religion och kultur. Lärarna berättar också att de tipsat eleverna om ett journummer dit de kan ringa om de skulle vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Undervisningen ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i medier

Granskningen visar att eleverna ges möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang.

Av intervjuerna med elever och lärare framgår att eleverna arbetar med ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier i bland annat ämnena bild och svenska samt de samhällsorienterande ämnena. Lärarna beskriver att undervisningen har en källkritisk ingång till medier så som hur relationer framställs i sociala medier. Eleverna berättar att de har fått lära sig att allt på internet inte är som i verkligheten och att allt de ser i medier inte är lika bra som det ser ut. Bildläraren säger att hen tar upp och diskuterar sexualiserande budskap i bilder och filmer. Skolan har också arbetat med riskerna med att dela bilder i sociala medier med sexuellt innehåll. En lärare beskriver att hen arbetar med balansen mellan att inte döma men att ändå problematisera medier med sexuellt innehåll. Läraren väljer medvetet att ta upp frågor om pornografi med eleverna genom att prata om pornografi som en produkt och vem som tjänar pengar på pornografin.

Undervisningen bidrar till att utveckla elevernas förmåga att leva sig in i andra människors situation, men undervisningen förmedlar i begränsad utsträckning betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke

Granskningen visar att elever får utveckla sin empati och inlevelseförmåga i undervisningen men att undervisningen ger eleverna begränsade möjligheter att lära sig om och reflektera över vad samtycke kan innebära i olika situationer.

Av intervjuer med elever och lärare framgår att eleverna tar del av litteratur som berör kärlek och vänskap. Eleverna får genom att läsa litteratur träna på att förstå andras perspektiv, exempelvis när det gäller sexuell läggning. Lärare i svenska säger att de använder litteraturen som grund för diskussioner om vänskap och hur det känns att vara kär. Eleverna läser romaner och texter på egen hand samt diskuterar med varandra eller skriver ner sina tankar var och en. Lärarna säger att de arbetar med vikten av goda relationer hela tiden. En lärare säger att hen tar upp vad som händer rent biologiskt samt kemiskt i kroppen när någon blir kär och förklarar känslor som rus och hjärklappning. Läraren tar också upp att det ska vara härligt med relationer.

Av intervjuer med rektorn, lärarna och eleverna framgår att eleverna endast delvis får fördjupa sig i betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. Eleverna uppger i intervjuer att de inte haft särskilt mycket undervisning om samtycke. Några elever uttrycker i intervjuerna också en osäkerhet kring vad ordet samtycke betyder. En lärare beskriver att skolan borde lära eleverna mer om olika situationer så att eleverna får verktyg i vardagen. En annan lärare berättar att hen tar diskussioner om samtycke, men att det sker när det uppstår en situation och att det inte är ett planerat moment i undervisningen. Rektorn uppger att fler ämnen skulle kunna behandla samtycke än vad som nu sker. Elever och lärare berättar att begreppet samtycke finns med i ämnet biologi när eleverna arbetar med fortplantning och anatomi och i samhällskunskapens avsnitt om lag och rätt.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Det finns strategier i undervisningen för att alla elever oavsett kön ska kunna reflektera och samtala

Granskningen visar att lärarna har strategier för att främja ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat där både pojkar och flickor vill och vågar reflektera,

Av intervjuer med lärarna framgår att lärarna arbetar aktivt för att skapa en miljö där eleverna kan uttrycka sina tankar och åsikter i klassrummet. Elever och lärare beskriver att elever kan vara tysta i undervisningen. Eleverna säger också att stämningen kan vara lite spänd i början när de har undervisning om sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna berättar att de använder sig av olika strategier för att alla ska känna sig trygga och komma till tals, bland annat värmer de upp med enklare övningar, delar in eleverna i smågrupper samt arbetar med metoden enskilt, par och alla. Lärare berättar att de avdramatiserar frågor som kan vara känsliga att diskutera genom att bjuda på sig själva. Det finns också exempel i flera ämnen så som engelska, svenska och de samhällsorienterande ämnena där eleverna får arbeta med öppna frågor utan givna svar. Av inkommen dokumentation från huvudmannen framgår att eleverna får reflektera över egna erfarenheter och känslor, i exempelvis ämnet engelska får eleverna efter att ha sett en film med teman om identitet, kärlek och homosexualitet svara på självreflekterande frågor. De lektionsupplägg som elevhälsan erbjuder samtliga lärare inom kunskapsområdet innehåller också många reflekterande övningar för att träna eleverna i att uttrycka sina egna tankar och åsikter.

Det finns arbetssätt i undervisningen för att främja god samvaro i klassrummet

Av granskningen framgår att det finns förhållningssätt i klassrummet för hur arbetet med kunskapsområdet ska fungera och hur en samvaro med ömsesidig respekt inom gruppen ska se ut.

Av intervjuerna med rektorn och lärarna framgår att skolans lärare har förhållningssätt och regler i klassrummet. Rektorn och lärarna uppger att skolan har generella regler och förhållningssätt på skolan som gäller för all undervisning. Lärarna uppger att de arbetar fram förhållningsreglerna i arbetslagen. Lärarna berättar att de är uppmärksamma på eventuella rasistiska och homofobiska kommentarer i undervisningen. Eleverna säger att lärarna har gått igenom att de ska visa respekt för varandra i klassrummet och att lärarna tillåter laddade diskussioner, men markerar om elever kränker varandra. En lärare berättar att hen lägger extra tid på att introducera förhållningssätt i klassrummet när eleverna ska ha undervisning om sexualitet, samtycke och relationer.

Undervisningen synliggör och utmanar begränsande normer

Granskningen visar att lärarna verkar för att undervisningen om kunskapsområdet ska ha ett innehåll som gör att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning känner sig inkluderade.

Lärare och elever ger exempel som visar att undervisningen är normmedveten och inkluderande. Exempelvis tar lärare strategiskt upp frågor om hbtqi och sexuell läggning för att utmana elevernas tankar. En lärare ger exempel på hur hen utmanar elevernas resonemang genom att låta eleverna ta del av tankar från

en person som genomgår ett könsbyte. Det finns också goda möjligheter att reflektera över könsroller och könsidentitet i ämnet svenska. En lärare i svenska berättar om ett planerat arbete och besök av en författare vars roman på ett normmedvetet vis berör sexuella läggningar och identitet. Även i biologi får eleverna arbeta med hbtqi och diskrimineringsgrunderna. En lärare berättar att en Pride-flagga på skolan blev nedriven i samband med att en föreläsare skulle besöka skolan. Läraren satte då upp nya regnbågsflaggor och tog sedan en diskussion med elever om alla människors lika värde och om yttrandefrihet.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Lärarna arbetar för att bemöta destruktiva jargonger och uttryck för intolerans i undervisningen, och fördjupar dessa frågor tillsammans med eleverna

Granskningen visar att lärarna arbetar med värdegrundsfrågor och att bemöta negativa utspel i undervisningen, men inte alltid i korridorer och gemensamma utrymmen.

Elever, lärare och rektorn uppger att lärarna reagerar i klassrummet när någon elev har dåligt uppträdande eller inte visar förståelse för andra människors olikheter vid undervisning om sexualitet, samtycke och relationer. Elever berättar att lärarna även skulle säga ifrån om det skulle uppstå ryktesspridning om någon elev. Eleverna berättar att om lärarens tillsägelse är tydlig så lyssnar eleven och om eleven fortsätter så får eleven lämna klassrummet. Elever berättar att om lärarnas reaktion inte hjälper när enskilda elever uppträder olämpligt blir det samtal med mentor och därefter med rektorn. Lärarna berättar att elever får tänka vad de vill men det är inte okej att uttrycka alla tankar, och lärarna tar den diskussionen med eleverna. Lärarna beskriver i intervju att det är viktigt att reagera utan att bli arg. Rektorn och eleverna uppger att lärarna tillrättavisar eleverna med respekt.

Av intervjuerna med lärarna framgår att det förekommer att elever yttrar negativa tillmälen så som homofobiska kommentarer i korridorer och andra utrymmen. En lärare säger att hens upplevelse är att inte alla lärare på skolan säger ifrån i korridorerna om de hör negativa tillmälen utan betraktar det som att elever har ett ovårdat språkbruk. En annan lärare säger att elever vet hur de ska uttrycka sig när läraren är i närheten, men sedan lever eleverna inte upp till det när läraren är borta.

Elevdelaktighet

Eleverna är delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen om kunskapsområdet

Granskningen visar att lärarna ger eleverna möjligheter att tycka till om planering och genomförande av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer samt delta i utvärdering av den.

Av intervjuer med lärarna framgår att eleverna får vara med och välja metoder, arbetssätt och redovisningsformer i undervisningen om kunskapsområdet. Lärare i de samhällsorienterande ämnena berättar att eleverna får välja mellan olika stoff och vad de ska läsa vidare om. En lärare berättar att hen styr planeringen av undervisningen om kunskapsområdet inledningsvis för att få in så mycket som möjligt, men att eleverna kan påverka hur undervisningen utvecklar sig. Lärare kan ge flera exempel på elevfrågor som har fått prägla undervisningen i flera ämnen. Elever och lärare beskriver till exempel att det finns en frågelåda i biologiundervisningen om sexualitet där eleverna ställer sina frågor anonymt som sedan läraren besvarar. Eleverna uppger att lärare också utvärderar undervisningen genom att ställa frågor om vad de tycker om lektionen. En lärare berättar att skolan har olika typer av uppföljningar med eleverna efter de externa besöken så som enskilt skrivande eller gruppdiskussioner. Lärarna tillägger att de också fångar upp elevernas spontana reflektioner efter besök.

Identifierade utvecklingsområden

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- samordna undervisningen och synliggör olika perspektiv så att eleverna får möjlighet till en fördjupad kunskap och kan uppfatta kunskapsområdet som en helhet

I läroplanen framgår det att rektorn har ett särskilt ansvar för att undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet¹. Läroplanen anger också att läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²

¹ Lgr22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

² Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

Av granskningen framkommer att sexualitet, samtycke och relationer tas upp i flera olika ämnen och att lärare arbetar aktivt med frågorna, men att undervisningen inte är samordnad för att synliggöra och fördjupa olika perspektiv och ge eleverna en helhetsbild. Genom att samordna sin undervisning och få kännedom om vad andra lärare undervisar om och förhåller sig till kan lärarna närma sig kunskapsområdet tillsammans. Det kan skapa en helhet för eleverna där olika ämnen bidrar med olika perspektiv som leder till fördjupning i ämnet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärare förutsättningar att utveckla undervisningen så att den synliggör olika perspektiv och ger eleverna en helhetsbild. Rektorn kan ge lärarna förutsättningar att samordna olika ämnesområden så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som helhet samt att det behandlas återkommande i undervisningen. Skolverket har material som kan användas i detta [Sexualitet, samtycke och relationer - Skolverket](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- utforma undervisningen så att den förmedlar betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke

Läroplanen anger att skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.³

Av granskningen framkommer att undervisningen endast delvis förmedlar betydelsen av att sexualitet och relationer ska präglas av samtycke. Rektorn uppger att fler ämnen skulle kunna behandla samtycke än vad som nu sker. Genom att förmedla betydelsen av samtycke kan eleverna rustas med kunskaper och positiva värden för att ha trygga och respektfulla relationer.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att utveckla undervisningen så att undervisningen tar upp betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke, hur samtycke kan kommuniceras, de gråzoner som sexuella situationer kan omfatta samt vad sexuella kontakter utan samtycke kan få för konsekvenser. Skolverket har material som kan användas i detta arbete [Sexualitet, samtycke och relationer - Skolverket](#)

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

³ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag.*

Skolinspektionen har inte identifierat något utvecklingsområde inom bedömningsområdet, men vill framhålla att kvaliteten kan höjas ytterligare genom att alla lärare även bemöter destruktiva jargonger och intolerans som sker i skolans allmänna utrymmen. Lärarna kan också lyfta in och fördjupa sådana utspel i undervisningen, då både skolans utbildning och undervisning ska präglas av ett jämställdhets- och värdegrundsperspektiv.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Anna-Carin Kostic, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredaren Sara Lidegran. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Robert Östberg och Ewa Mölleryd deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Ämnesintegrerad undervisning

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.⁴

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.⁵ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.⁶

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.⁷ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.⁸

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.⁹

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en

⁴ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁵ 1 kap. 4 § skollagen.

⁶ 1 kap. 4 § skollagen.

⁷ 1 kap. 5 § skollagen.

⁸ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

⁹ 2 kap. 25 § skollagen.

trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.¹⁰

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.¹¹

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.¹²

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.¹³

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer

¹⁰ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet.*

¹¹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.*

¹² Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.*

¹³ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.*

präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹⁴

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.¹⁵ Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.¹⁶ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.¹⁷

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.¹⁸

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁹

¹⁴ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag*.

¹⁵ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden*.

¹⁶ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål*.

¹⁷ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁸ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁹ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål*.

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²⁰

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.²¹

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.²²

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.²³ Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

²⁰ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

²¹ Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

²² Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

²³ Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.